

POSTANOWIENIE

Dnia 4 lutego 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Teresa Bielska-Sobkowicz (przewodniczący)

SSN Dariusz Dończyk (sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

w sprawie z wniosku Prokuratora Rejonowego w G.
przy uczestnictwie M. O. i Prokuratora Prokuratury Okręgowej
w R.
o ubezwłasnowolnienie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 4 lutego 2022 r.,
skargi kasacyjnej uczestnika Prokuratora Prokuratury Okręgowej w R.
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 16 czerwca 2021 r., sygn. akt I ACa [...],

**uchyla zaskarżone postanowienie w punkcie 2 (drugim) i w tym
zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 2 października 2020 roku Sąd Okręgowy w R. po rozpoznaniu wniosku Prokuratora Rejonowego w G. postanowił ubezwłasnowolnić

całkowicie M. O., kawalera urodzonego [...] [...] 1956 r. w G., syna S. i T., zamieszkałego w Domu Pomocy Społecznej [...] w L. z powodu choroby psychicznej (pkt 1) oraz nie obciążył uczestnika kosztami postępowania (pkt 2). Sąd pierwszej instancji ustalił, że M. O. urodził się [...] [...] 1956 r. w G., jest kawalerem, nie ma dzieci. Jego rodzice, T. O. i S. O. nie żyją. W okresie od 6 czerwca 2018 r. do 3 sierpnia 2018 r. leczony był w [...] Szpitalu [...] w P. w Zakładzie Opiekuńczo-Lecznym. W wywiadzie lekarskim stwierdzono schizofrenię, nadużywanie alkoholu, przebyte leczenie odwykowe. Dwa miesiące wcześniej zmarła jego matka, został sam i od tego czasu jego samopoczucie znacznie się pogorszyło. Zaniedbał się, schudł, halucynował wzrokowo, był agresywny słownie wobec opiekunek społecznych. Przestał przyjmować leki i od kilku miesięcy nie chodził do Przychodni Zdrowia Psychicznego. W dniu 1 sierpnia 2018 r. [...] Specjalistyczne Centrum Zdrowia w P. skierowało wniosek do GOPS w T. o objęcie usługami opiekuńczymi M. O., gdyż pacjent wymagał kontroli przyjmowania leków, pomocy w codziennym funkcjonowaniu oraz motywowania do kontynuacji leczenia w Przychodni Zdrowia Psychicznego. Postanowieniem z dnia 13 stycznia 2020 roku Sąd Rejonowy w G. na wniosek Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w T. umieścił M. O. w domu pomocy społecznej bez jego zgody. W toku postępowania sporządzono opinię sądowo-psychiatryczną z dnia 16 listopada 2019 r., w której rozpoznano chorobę psychiczną w postaci schizofrenii rezydualnej, zespół psychoorganiczny otępienny oraz uzależnienie od alkoholu w wywiadzie. Z powodu tych schorzeń jest niezdolny do samodzielnej egzystencji, wymaga opieki, pobytu w odpowiednich warunkach bytowych, oraz prowadzenia potrzebnego leczenia psychofarmakologicznego. Stwierdzono także, iż wymaga umieszczenia w placówce opiekuńczej DPS dla osób przewlekłe psychicznie chorych, brak opieki i zapewnienia warunków bytowych stanowi zagrożenie dla jego życia. W dniu 4 marca 2020 roku M. O. został przywieziony do Domu Pomocy Społecznej „[...] w L. w ogólnym stanie zdrowia złym. Ważył 39 kg, przy wzroście 152 cm, zarośnięty, z wszawicą, ze śladami po odleżynach, licznymi ranami po zadrapaniach na całym ciele, owrzodzeniem podudzi, grzybicą stóp, zanieczyszczony moczem, kałem. Do dnia 7 kwietnia 2020 r. nikt z rodziny nie odwiedził M. O. w placówce i nie zainteresował się jego losem. W opinii sądowo-psychiatrycznej z dnia 24 lipca 2020

r. na podstawie dokumentacji z akt sprawy oraz badania uczestnika w dniu 24 lipca 2020 r. rozpoznano u badanego schizofrenię rezydualną, zespół psychoorganiczny otępienny oraz uzależnienie od alkoholu w wywiadzie. Uczestnik jest obecnie w dość dobrym kontakcie słownym, zorientowany w podstawowych kierunkach, w wyrównanym nastroju z utrzymującymi się objawami negatywnymi schizofrenii (autyzm, zubożenie afektywne, urojeniowe nastawienia do otoczenia, podwyższony poziom lęku) oraz objawami zespołu psychoorganicznego z obniżeniem funkcji poznawczych do poziomu otępienia. Stwierdzono, że uczestnik ma zaburzenia pamięci operacyjnej i świeżej, zaburzenia orientacji przestrzennej, planowania, dysponowania swoimi finansami. Wymaga znacznej pomocy przy myciu, ubieraniu, organizacji posiłków, codziennym funkcjonowaniu oraz stałej kontroli leczenia i utrzymywania abstynencji alkoholowej, jest niezdolny do samodzielnego funkcjonowania. Sąd Okręgowy stwierdził, że istnieją podstawy do ubezwłasnowolnienia całkowitego uczestnika M. O. . W pierwszym rzędzie należało mieć na uwadze sytuację osobistą i majątkową uczestnika. Jest on osobą nie utrzymującą kontaktów z żadnym członkiem rodziny, przy czym do jego najbliższej rodziny należy rodzeństwo cioteczne. Także żaden z członków rodziny nie wykazuje zainteresowania uczestnikiem, jego potrzebami związanymi ze stanem zdrowia. M. O. zamieszkuje samotnie. Będąc pozbawionym energii elektrycznej, gazu, nie wpuszczając do domu pracowników socjalnych, odmawiając leczenia i innej formy pomocy stwarzał tym samym zagrożenie dla jego życia i zdrowia. Z powodu choroby psychicznej w postaci schizofrenii rezydualnej, zespołu psychoorganicznego otępiennego oraz uzależnienia od alkoholu zdolność M. O. do kierowania swoim postępowaniem jest znacznie ograniczona i jednocześnie jest on niezdolny do samodzielnego funkcjonowania. Stan, w jakim uczestnik trafił do domu pomocy społecznej po śmierci jego matki i po okresie samotnego zamieszkiwania w domu rodzinnym w T. przy ul. [...] [...], określony został jako zły. Z załączonej do wniosku dokumentacji w postaci zaświadczenia o stanie zdrowia z dnia 6 marca 2020 r. sporządzonego przez Dom Pomocy Społecznej [...] w [...] wynika jednoznacznie, że uczestnik nie jest w stanie samodzielnie kierować swoim postępowaniem w żadnym wymiarze, zarówno jeśli chodzi o podjęcie leczenia i jego kontynuowanie, jak i w sferze utrzymania higieny osobistej czy odżywienia.

Poprawa jego stanu była spowodowana pobytem w Domu Pomocy Społecznej, do którego trafił na skutek postanowienia Sądu. Sam uczestnik nie wyrażał zgody na umieszczenie go w takiej placówce, co także dowodzi tego, że nie jest on w stanie podejmować decyzji zmierzających do poprawy jego sytuacji życiowej. Stan uczestnika, w jakim pozostawał po okresie samotnego zamieszkiwania przy braku zainteresowania ze strony dalszej rodziny, przemawia za uznaniem, że nie będzie on w stanie kierować swoim postępowaniem w żadnym zakresie, co czyni celowym i koniecznym orzeczenie ubezwłasnowolnienia całkowitego. Uczestnik wymaga stałej pomocy innych osób w sprawach życia codziennego, jest niezdolny do samodzielnego funkcjonowania. Pieniądze jakie uczestnik miał otrzymywać z tytułu ubezpieczenia społecznego były w rzeczywistości pobierane przez kogoś z rodziny, a dopiero od chwili umieszczenia do w Domu Pomocy Społecznej trafiają one na konto depozytowe. Sam uczestnik nie miał wiedzy ani o wysokości świadczenia, ani też o tym, kto nim dysponuje. Pomimo tego, że w opinii biegłych zostało stwierdzone, że zdolność do kierowania swoim postępowaniem z powodu choroby psychicznej i stwierdzonych zaburzeń jest u uczestnika znacznie ograniczona, to uwzględniając materiał dowodowy przedstawiony przez wnioskodawcę uzasadnionym było przyjęcie, że uczestnik nie jest w stanie w żadnym stopniu do kierowania swoim postępowaniem, a wzgląd na jego dobro wymaga orzeczenie o całkowitym ubezwłasnowolnieniu. Jedynie bowiem w takich warunkach możliwe jest zapewnienie mu niezbędnej pomocy ze strony osób drugich w warunkach panujących w domu pomocy społecznej. Na skutek rozpoznania apelacji wniesionej przez Prokuratora Okręgowego w R. od postanowienia Sądu pierwszej instancji Sąd Apelacyjny w [...], postanowieniem z dnia 16 czerwca 2021 r., sprostował niedokładność w punkcie 1 zaskarżonego postanowienia w ten sposób, że po słowach „choroby psychicznej” dodał słowa „i innych zaburzeń psychicznych” (pkt I) oraz oddalił apelację (pkt II). Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd Okręgowy dokonał prawidłowych ustaleń faktycznych. W związku z zarzutami apelacji w postępowaniu apelacyjnym uzupełnione zostało postępowanie dowodowe. W uzupełniającej opinii psychiatryczno-psychologicznej biegłe wskazały, że M. O. ma zachowaną zdolność do kierowania swoim postępowaniem jedynie w sprawach bieżących życia codziennego, wymaga jednak również w tym zakresie pomocy. W przebiegu

choroby psychicznej stwierdza się u niego uszkodzenie funkcji poznawczych dotyczących możliwości planowania działania, przewidywania skutków swojego postępowania, zaburzenia procesów myślenia przyczynowo- skutkowego; jest to uszkodzenie trwałe, nierokujące poprawy. Uczestnik jest zdolny do podejmowania takich czynności jak: dbanie o higienę, ubieranie się, dbanie o podstawowy ład w zajmowanym pomieszczeniu, przyjmowanie podawanych mu leków - wymaga jednak pomocy w tych czynnościach. M. O. nie jest natomiast zdolny do dysponowania swoimi finansami (poza podejmowaniem prostych decyzji dotyczących np. do kupienia jedzenia), zaciągania zobowiązań, do podejmowania decyzji dotyczących swojego leczenia, do załatwiania spraw urzędowych, czy też podejmowania decyzji w sprawach życiowych. M. O. zachował zatem zdolność do kierowania swoim postępowaniem tylko w zakresie drobnych bieżących spraw życia codziennego, przy czym również w tym przypadku wymaga pomocy. Powyższe ustalenie biegłych dotyczyło funkcjonowania uczestnika w Domu Pomocy Społecznej, gdzie został umieszczony na podstawie orzeczenia Sądu. Uczestnik ma tam zapewnioną pomoc przy zaspokajaniu swoich potrzeb, pozostaje pod stałym nadzorem personelu tej placówki, ma zapewnioną stałą opiekę lekarską, co ma szczególne znaczenie w aspekcie przyjmowania leków, czego zaniechał mieszkając samodzielnie. M. O. wymaga stałego nadzoru w codziennym funkcjonowaniu i nie jest w stanie zadbać samodzielnie o swoje podstawowe potrzeby życiowe.

Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, Sąd drugiej instancji wskazał, że ustawodawca przewidując możliwość ubezwłasnowolnienia osoby chorej psychicznie i niezdolnej do kierowania swym postępowaniem, nie włożył na sąd obowiązku orzekania ubezwłasnowolnienia w każdym wypadku spełnienia dwóch przesłanek określonych w art. 13 § 1 k.c., czy też art. 16 § 1 k.c. Sąd w sprawie o ubezwłasnowolnienie powinien rozważyć wszystkie okoliczności sprawy, a przede wszystkim mieć na względzie interes osoby, której dotyczy wnioszek o ubezwłasnowolnienie. Po stronie sądu istnieje jedynie fakultatywność wydania tego rodzaju orzeczenia w zależności od okoliczności sprawy i względów natury celowości. Trzeba badać nie tylko rodzaj choroby umysłowej, stopień niedorozwoju umysłowego, czy też charakter zaburzeń psychicznych, ale również

sytuację życiową osoby, której postępowanie dotyczy, czy zachodzi potrzeba prowadzenia jej spraw, co obejmuje czynności prawne i faktyczne, sprawy zarówno majątkowe, urzędowe, jak i osobiste. Zasadnicze znaczenie ma ustalenie przez sąd rzeczywiście istniejącego zakresu spraw wymagających decyzji i czynności danej osoby.

Uwzględniając powyższe założenia Sąd Apelacyjny uznał, że ubezwłasnowolnienie leży w interesie uczestnika, który jest osobą samotną i nie ma nikogo bliskiego, kto mógłby mu udzielić pomocy. Uczestnik zaś wymaga pomocy w prowadzeniu wszystkich spraw, poczynając od zaspokojenia podstawowych potrzeb życiowych, poprzez leczenie, a skończywszy na załatwianiu spraw urzędowych i dysponowaniu finansami. Przesądza to o braku podstaw do zmiany zaskarżonego orzeczenia poprzez częściowe ubezwłasnowolnienie uczestnika, co uzasadniało oddalenie apelacji na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Stosownie do treści art. 557 k.p.c. w postanowieniu o ubezwłasnowolnieniu sąd orzeka, czy ubezwłasnowolnienie jest całkowite, czy też częściowe i z jakiego powodu zostaje orzeczone. W opinii biegłych wskazano, że u M. O. występuje zarówno choroba psychiczna jak i inne zaburzenia psychiczne, co nie było kwestionowane w toku postępowania. Z tych przyczyn Sąd Apelacyjny sprostował na podstawie art. 350 § 1 i 3 k.p.c. niedokładność w punkcie 1 postanowienia Sądu Okręgowego w ten sposób, że po słowach „choroby psychicznej” dodał słowa „i innych zaburzeń psychicznych”. Od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...] skargę kasacyjną wniósł Prokurator Okręgowy w R., który zaskarżył je w zakresie, w jakim oddalono apelację (pkt II). W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zarzucił naruszenie art. 13 § 1 k.c. przez błędne zastosowanie i uznanie, że zachodzą przesłanki do orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego uczestnika M. O. w sytuacji, w której brak jest podstaw do przyjęcia, iż zachodzi przewidziana w tym przepisie przesłanka niemożności kierowania swym postępowaniem, bowiem z opinii biegłych sądowych specjalisty psychiatry oraz psychologa, stanowiącej podstawę poczynionych przez Sąd ustaleń faktycznych, wynika, że uczestnik ma jedynie ograniczoną w stopniu znacznym, a nie zniesioną zdolność kierowania swoim postępowaniem, co w

okolicznościach sprawy winno prowadzić do zmiany przez Sąd odwoławczy zaskarżonego postanowienia i orzeczenia ubezwłasnowolnienia częściowego M. O. na podstawie art. 16 § 1 k.c. W ramach podstawy kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. zarzucono naruszenie: art. 278 § 1 k.p.c. i 286 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., art. 553 § 1 i 2 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c., art. 385 k.p.c. i art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. polegające na zaakceptowaniu i przyjęciu jako własnej oceny dokonanej przez Sąd pierwszej instancji wbrew wskazaniom wiedzy i z pominięciem wniosków wynikających z opinii biegłych specjalisty psychiatry i psychologa, że uczestnik nie może kierować swoim postępowaniem, oraz na nieodniesieniu się przez Sąd odwoławczy do podniesionej w apelacji argumentacji, że Sąd *a quo* nie był uprawniony do przyjęcia wbrew treści opinii biegłych, że uczestnik ma zniesioną zdolność do kierowania swym postępowaniem, co w rezultacie prowadziło do niezasadnego oddalenia apelacji prokuratora w sytuacji, gdy Sąd odwoławczy winien był zmienić zaskarżone postanowienie, orzekając częściowe ubezwłasnowolnienie uczestnika; art. 327¹ § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. polegające na wewnętrznej sprzeczności zaskarżonego orzeczenia w zakresie istotnej dla rozstrzygnięcia sprawy kwestii, czy uczestnik może kierować swoim postępowaniem, gdyż Sąd odwoławczy z jednej strony zaakceptował pogląd Sądu pierwszej instancji, że uczestnik nie może kierować swoim postępowaniem, a z drugiej strony wskazał, że M. O. zachował zdolność do kierowania swoim postępowaniem w zakresie drobnych bieżących spraw życia codziennego. Podnosząc te zarzuty w ramach obu podstaw kasacyjnych, skarżący wniósł o uchylenie postanowienia w zaskarżonej części i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania. Sąd Najwyższy zważył, co następuje: Przesłanki, które muszą być spełnione, aby sąd mógł orzec ubezwłasnowolnienie całkowite określa art. 13 § 1 k.c., zgodnie z którym osoba, która ukończyła lat trzynaście, może być ubezwłasnowolniona całkowicie, jeżeli skutek choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. Natomiast art. 16 § 1 k.c. stanowi, że osoba pełnoletnia może być ubezwłasnowolniona częściowo z powodu choroby

psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, w szczególności pijaństwa lub narkomanii, jeżeli stan tej osoby nie uzasadnia ubezwłasnowolnienia całkowitego, lecz potrzebna jest pomoc do prowadzenia jej spraw. Charakter przesłanek, które muszą być spełnione, aby możliwe było ubezwłasnowolnienie osoby fizycznej jest tego rodzaju, że ich ustalenie wymaga wiadomości specjalnych w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, że dowód z opinii biegłego sądowego ma charakter szczególny, gdyż zasadniczo nie służy ustalaniu okoliczności faktycznych, lecz ich ocenie przez pryzmat wiadomości specjalnych. Do dokonywania wszelkich ustaleń w procesie powołany jest sąd, a nie biegły (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2015 r., V CSK 254/14, nie publ. oraz z dnia 5 lutego 2021 r., IV CSKP 13/21, nie publ.). Przedmiotem opinii biegłych w sprawie o ubezwłasnowolnienie powinno być ocena istnienia u osoby, której dotyczy postępowania choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego rodzaju zaburzeń psychicznych, jak również ocena, czy osoba ta jest w stanie pokierować swoim postępowaniem, co wynika wprost z przepisu art. 553 § 1 k.p.c., zgodnie z którym osoba, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, musi być zbadana przez biegłego lekarza psychiatrę lub neurologa, a także psychologa. Według zaś § 2 tego artykułu, opinia biegłego oprócz oceny stanu zdrowia psychicznego lub zaburzeń psychicznych albo rozwoju umysłowego osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, powinna zawierać umotywowaną ocenę zakresu jej zdolności do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem i prowadzenia swoich spraw, uwzględniającą postępowanie i zachowanie się tej osoby. Przedmiotem opinii biegłych w sprawie o ubezwłasnowolnienie nie powinna być ocena, czy należy ubezwłasnowolnić osobę, której dotyczy postępowanie, co należy zawsze do sądu, który powinien brać pod uwagę także inne okoliczności ustalone w sprawie o ubezwłasnowolnienie (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 grudnia 1966 r., I CR 214/66, nie publ. oraz z dnia 8 maja 1968 r., II CR 172/68, nie publ.). Potwierdza to obecnie treść art. 554¹ k.p.c., który nakazuje, aby w sprawie o ubezwłasnowolnienie postępowanie dowodowe zmierzało do ustalenia przed wszystkim stanu zdrowia, sytuacji osobistej, zawodowej i majątkowej osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie, rodzaju spraw wymagających

prowadzenia przez tę osobę oraz sposobu zaspokajania jej potrzeb życiowych (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 2015 r., III CSK 149/14, OSNC 2016, nr 2, poz. 23). Zgodnie z art. 233 § 1 k.p.c., sąd ocenia wiarygodność i moc dowodów według własnego przekonania, na podstawie wszechstronnego rozważenia zebranego w sprawie materiału dowodowego. Dotyczy to również dowodu z opinii biegłego sporządzonej w sprawie. Nie dotyczy to weryfikacji opinii biegłego w zakresie przedstawiającym poglądy naukowe lub wiedzę specjalistyczną. Sąd powinien ocenić przyjęte przez biegłego założenia faktyczne, kompletność, spójność i kategoryczność zaprezentowanego wywodu, zgodność wniosków z zasadami logiki, wiedzy powszechnej i doświadczenia życiowego (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 1974 r., I CR 100/74, nie publ., z dnia 3 listopada 1976 r., IV CR 481/76, OSNCP 1977, nr 5-6, poz. 102 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 listopada 2000 r., I CKN 1170/98, OSNC 2001, nr 4, poz. 64). Tak określony zakres oceny dowodu z opinii biegłego dokonywanej przez sąd nie oznacza, że sąd może poczynić ustalenia sprzeczne z opinią biegłego, jeżeli jest ona prawidłowa i jeżeli odmienne ustalenia nie mają oparcia w pozostałym materiale dowodowym. Sąd może jedynie, jeżeli w świetle złożonej opinii lub pozostałego materiału dowodowego nasuną mu się wątpliwości co do trafności ekspertyzy, zażądać opinii innego biegłego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1974 r., II CR 748/74, nie publ. oraz postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 21 stycznia 1971 r., II CR 655/70, OSNC 1971, nr 9, poz. 160 i z dnia 17 lipca 2020 r., nie publ.). Zgodnie z art. 398³ § 3 k.p.c. podstawą skargi kasacyjnej nie mogą być zarzuty dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów. Natomiast art. 398¹³ § 2 k.p.c. stanowi, że w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy nie może dokonywać w postępowaniu kasacyjnym jakichkolwiek ocen dotyczących wprost oceny dowodów przeprowadzonej w sprawie przez sądy *meriti* oraz dokonanych na tej podstawie ustaleń faktycznych. Zakaz ten nie obejmuje możliwości oceny prawidłowości zastosowanych przez te sądy przepisów regulujących postępowanie dowodowe, czy też kontroli zachowania wymagań procesowych przez sąd drugiej instancji elementów, jakim powinno odpowiadać uzasadnienie tego sądu zaskarżone skargą

kasacyjną, w tym odnoszących się do przeprowadzonych dowodów i przyjętej podstawy faktycznej rozstrzygnięcia. Uwzględniając ten ograniczony zakres kontroli Sądu Najwyższego należy podzielić zarzuty skargi kasacyjnej, w których podniesiono brak spójności uzasadnienia zaskarżonego postanowienia w części dotyczącej oceny, czy uczestnik postępowania nie jest w stanie kierować swym postępowaniem. Z jednej bowiem strony, Sąd Apelacyjny oparł się na opinii biegłych, według których uczestnik ma jedynie ograniczoną zdolność kierowania swoim postępowaniem, a z drugiej strony przyjął, że została spełniona przesłanka zawarta w art. 13 § 1 k.c., tj. że uczestnik nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem. Do sprzeczności tej nie odniósł się również Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia, w szczególności przez wyjaśnienie, czy w tym zakresie nie podziela wniosków zawartych w opiniach biegłych, czy też uznaje tę opinię za wiarygodną i rzetelną nie zgadza się jedynie z oceną biegłych, że uczestnik może w ograniczonym zakresie kierować swoim postępowaniem. Innymi słowy, Sąd Apelacyjny powinien był wyjaśnić prawidłowość przyjętej przez biegłych metodologii oceny tego aspektu sprawy, aby następnie ocenić, czy była ona prawidłowa w świetle art. 13 § 1 k.c. i w istocie oznaczała spełnienie także tej przesłanki ubezwłasnowolnienia. Tymczasem Sąd Apelacyjny nie tylko nie przedstawił takiej oceny, ale pominął sposób interpretacji przez siebie przesłanki ubezwłasnowolnienia, o której mowa w art. 13 § 1 k.c. *in fine*. Niedostatki i brak spójności uzasadnienia zaskarżonego postanowienia w tym zakresie, uzasadniają zasadność zarzutu naruszenia art. 327¹ § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., są to bowiem tego rodzaju uchybienia, które uniemożliwiają przeprowadzenie prawidłowej kontroli kasacyjnej, w szczególności oceny zarzutu, że Sąd drugiej instancji z naruszeniem art. 278 § 1 k.p.c. i art. 286 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. dokonał ustaleń dotyczących możliwości kierowania swoim postępowaniem przez uczestnika, co wymagało uwzględnienia wiadomości specjalnych. Mimo zmiany normatywnej odnoszącej się do wymagań uzasadnienia wyroku (odpowiednio postanowienia w postępowaniu nieprocesowym) - co znalazło wyraz w treści art. 327¹ k.p.c., który ma odpowiednie zastosowanie także do uzasadnienia wyroku (postanowienia w postępowaniu nieprocesowym) sądu drugiej instancji - powinno ono umożliwiać Sądowi Najwyższemu w ramach kognicji Sądu Najwyższego w

postępowaniu kasacyjnym kontrolę zaskarżonego orzeczenia zarzutów wypełniających obie podstawy kasacyjnej wyróżnione w art. 398³ § 1 k.p.c. a aktualną więc należy uznać tę linię orzecniczą Sądu Najwyższego, ukształtowaną na gruncie art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., zgodnie z którą zarzut naruszenia tego przepisu może stanowić uzasadnioną podstawę skargi kasacyjnej z art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. wtedy, gdy treść uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji nie zawiera wszystkich elementów umożliwiających kontrolę kasacyjną (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1994, nr 4, poz. 83, wyrok z dnia 19 lutego 2002 r., IV CKN 718/00, nie publ. oraz z dnia 27 czerwca 2007 r., II CSK 122/07, nie publ.). Braki uzasadnienia zaskarżonego postanowienia we wskazanym wyżej zakresie dotyczącym naruszenia przepisów postępowania wpływają na to, że nie jest pewna przyjęta podstawa faktyczna rozstrzygnięcia, co z kolei uniemożliwia przeprowadzenie prawidłowej kontroli zastosowania w sprawie art. 13 § 1 k.c. Kwestia oceny, czy uczestnik zachował ograniczoną zdolność kierowania swoim postępowaniem jest bowiem kluczowa, do oceny czy w stosunku do uczestnika było konieczne wydanie orzeczenia o jego całkowitym ubezwłasnowolnieniu, gdyż nie byłoby zasadne jedynie jego ubezwłasnowolnienie częściowe na podstawie art. 16 § 1 k.c. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zwrócono bowiem uwagę na konieczność uwzględnienia przy wykładni art. 13 § 1 k.c. kontekstu systemowego, w tym więc konieczności poszanowania praw człowieka, w tym przede wszystkim godności każdej jednostki ludzkiej. Potrzeba ta wyprowadzana jest przede wszystkim z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) oraz Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych sporządzonej w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. ratyfikowanej przez Rzeczpospolitą Polską w dniu 25 października 2012 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 1669 oraz oświadczenie rządowe z dnia 25 września 2012 r., Dz. U. z 2012 r., poz. 1170). Wskazano, że jeszcze przed podpisaniem wymienionej Konwencji w wyroku z dnia 7 marca 2007 r., K 28/05 (OTK-A 2007, Nr 3, poz. 24) Trybunał Konstytucyjny wskazał na konieczność odejścia od sztywnego ograniczania praw i wolności osób chorych psychicznie, upośledzonych lub uzależnionych na rzecz regulacji bardziej elastycznych, dopasowanych do konkretnych sytuacji przez sąd

orzekający w danej sprawie. W powołanej Konwencji wskazano natomiast, że dyskryminacja kogokolwiek ze względu na niepełnosprawność jest pogwałceniem przyrodzonej godności i wartości osoby ludzkiej. W związku z tym przyjęto (art. 1) popieranie, ochronę i zapewnienie pełnego i równego korzystania ze wszystkich praw człowieka i podstawowych wolności przez wszystkie osoby niepełnosprawne. Strony Konwencji uznały równe prawo wszystkich osób niepełnosprawnych do życia w społeczeństwie wraz z prawem dokonywania wyborów, na równi z innymi osobami, oraz zobowiązały się podjąć skuteczne i odpowiednie środki w celu ułatwienia korzystania przez osoby niepełnosprawne z tego prawa oraz ich pełnego włączenia i udziału w społeczeństwie (por. art. 3 oraz art. 3 i art. 19). Państwa w zakresie poszanowania zasady równości wobec prawa (art. 12) potwierdziły, że osoby niepełnosprawne mają prawo do uznania ich za podmioty prawa, że mają zdolność prawną oraz zobowiązały się podjąć odpowiednie środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym dostępu do wsparcia, którego mogą potrzebować przy korzystaniu ze zdolności prawnej. Wszelkie środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej obejmować będą odpowiednie i skuteczne zabezpieczenia w celu zapobiegania nadużyciom. Zabezpieczenia zapewnią, że środki związane z korzystaniem ze zdolności prawnej będą respektowały prawa, wolę i preferencje osoby, będą wolne od konfliktu interesów i bezprawnych nacisków, będą proporcjonalne i dostosowane do sytuacji danej osoby, będą stosowane przez możliwie najkrótszy czas. Zabezpieczenia powinny być proporcjonalne do stopnia, w jakim takie środki wpływają na prawa i interesy danej osoby. W ramach prac Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego podjęto działania zmierzające do dostosowania prawa krajowego do założeń kreowanych przez postanowienia wspomnianej Konwencji m.in. przez wyeliminowanie instytucji ubezwłasnowolnienia i wprowadzenie "opieki nad pełnoletnim". Pomimo, że prace Komisji Kodyfikacyjnej zostały przerwane, to jak stwierdzono w uzasadnieniu uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 września 2016 r., III CZP 38/16 (Monitor Prawniczy 2016, nr 20, s. 1067), taki stan rzeczy nie zwalnia sądów z obowiązku postrzegania instytucji ubezwłasnowolnienia przez pryzmat założeń wyrażanych w Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. W konsekwencji stosowanie instytucji ubezwłasnowolnienia powinno zawsze następować z poszanowaniem godności

jednostki ludzkiej oraz wtedy, gdy jest to niezbędne dla zapewnienia ochrony jej interesów. Z tych przyczyn, biorąc też pod uwagę, że ustawodawca do tej pory nie znowelizował przepisów dotyczących instytucji ubezwłasnowolnienia, co umożliwiłoby realizację w sposób pełny postanowień wyżej powołanej Konwencji, orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu całkowitym powinno następować tylko wtedy, gdy ochrony interesu osoby fizycznej nie da się zapewnić w stopniu właściwym przy zastosowaniu innych normatywnych instytucji ochronnych, w tym instytucji ubezwłasnowolnienia częściowego (art. 16 k.c.) oraz kuratora dla osoby niepełnosprawnej (art. 183 k.r.o.). Zatem sąd powinien rozważyć i dać temu wyraz w uzasadnieniu swojego orzeczenia, czy z jakich przyczyn zastosowanie tych instytucji nie jest zasadne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 września 2017 r., I CSK 331/17, nie publ. oraz powołane tam orzecznictwo). Z tych względów skarga kasacyjna jako uzasadniona podlegała uwzględnieniu na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. O kosztach postępowania orzeczono na podstawie art. 108 § 2 w zw. z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c.

a.s.